

УДК 347.2/3

DOI: 10.31733/17-03-2023-664-665

Андрій ЧВАЛЮК

доцент кафедри

загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

ВІДСУТНІСТЬ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ ДИТИНИ, ЯКА ДОСЯГЛА ПОВНОЛІТТЯ

З моменту набрання чинності Сімейним кодексом України (далі – СК України) 10 січня 2002 року минуло більше двадцяти одного року. За цей час склалася практика застосування новітніх на той час положень сімейного законодавства, зокрема, у сфері регулювання аліментних зобов'язань членів сім'ї. Однак окремі положення вітчизняного сімейного законодавства все ще викликають питання під час їх практичного застосування. Одним із таких дискусійних положень є процес заміни сторони у виконавчому провадженні при стягненні заборгованості із сплати аліментів.

Варто уточнити, що СК України не містить легального визначення терміну «аліментні зобов'язання». Натомість законодавець вводить такі поняття, як «права та обов'язки подружжя щодо утримання», «обов'язок матері, батька по утриманню дитини та його виконання» тощо [1]. Між тим, аліментні зобов'язання як правова категорія є усталеною категорією в науці сімейного права.

У СК України термін «аліменти» вживається і як синонім утримання, і як допомога. Таким чином, право на утримання (аліменти) має той з подружжя, хто є непрацездатним, потребує матеріальної допомоги, за умови, що другий з подружжя може надавати йому матеріальну допомогу (ч. 2 ст. 75); утримання одного з подружжя надається другому з подружжя у натурі або у грошовій формі за їхньою згодою. За рішенням суду аліменти присуджуються одному з подружжя, як правило, у грошовій формі (ч. 1, 2 ст. 77). Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину, визначаються за домовленістю між ними.

У науці сімейного права існують різні погляди на поняття утримання та аліментів. Так, О.О. Дерій визначає аліменти, з одного боку, як утримання, яке добровільно надається одним членом сім'ї іншому члену сім'ї і яке може полягати в їжі, одязі, догляді тощо, як у натуральній, так і в грошовій формі, а з іншого боку, аліменти – це гроші або майно, що надаються особою, яка зобов'язана сплачувати аліменти, на утримання іншої особи [2, с. 283]. В.І. Труба вважає, що «утримання» є більш широким поняттям, оскільки включає в себе взаємний обов'язок піклуватися, забезпечувати членів сім'ї засобами до існування, який виконується як добровільно, так і примусово, або примусово у разі виникнення права на утримання одного з учасників сімейних правовідносин, який не здатний утримувати себе через порушення здоров'я або відсутність власних засобів для існування. Аліментні зобов'язання (аліменти) співвідносяться з поняттям «утримання» як частина з цілим, оскільки відображають примусове або добровільне виконання обов'язку з утримання [3, с. 46].

Якщо аліменти стягуються у грошовій формі на підставі рішення суду або договору між платниками аліментів, то відбувається трансформація зобов'язання з утримання в аліментні зобов'язання. Аліментні зобов'язання – це правовідносини, в яких одна сторона – боржник – платник аліментів зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора – одержувача аліментів) певну дію, яка полягає у сплаті аліментів у грошовій формі, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Таке розуміння аліментного зобов'язання свідчить про його сутність як грошового зобов'язання, хоча й обумовленого специфікою сімейних правовідносин [4, с. 412].

Порядок виплати аліментів нерідко порушується платником аліментів, від чого страждають діти, які не отримують належного матеріального утримання або отримують його невчасно. Відповідно до ст. 179 СК України аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини. Згідно із ч. 2 ст. 179 СК України той із батьків (інший законний представник), хто отримує аліменти, має ними розпоряджатися тільки за цільовим призначенням і в інтересах дитини.

СК України передбачено прядок дій у разі виникнення заборгованості зі сплати аліментів. Так, ст. 194 зафіксовано, що аліменти можуть бути стягнуті за виконавчим листом за минулий час, але не більш як за десять років, що передували пред'явленню

виконавчого листа до виконання. Відповідно до ст. 180 СК України обов'язок виплачувати аліменти батьки дійсно несуть тільки до повноліття дитини. Після цього виплати припиняються. Але борг, який виник у період аліментних зобов'язань, також підлягає оплаті і після досягнення дитиною повноліття.

Проблема криється у тому, що законодавством не передбачена повноцінна можливість дитини реалізувати своє право на належне утримання батьками. Так, неурегульованим залишається питання отримання дитиною, яка досягла повноліття, боргу зі сплати аліментів одного з батьків напряму, а не через того із батьків (іншого законного представника), хто отримував аліменти до досягнення дитиною вісімнадцятирічного віку. Так, ухвалою Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 23 лютого 2023 року по справі №263/11225/15-ц судом було залишено без задоволення позов про заміну стягувача у виконавчому листі (заміна матері на дитину – уточнено авт.), оскільки аліменти на утримання неповнолітньої дитини не передбачають правонаступництва у зв'язку із досягненням повноліття особою на утримання якої вони стягувались.

Відповідно до ч. 1, 2 ст. 15 Закону України «Про виконавче провадження» [5], сторонами виконавчого провадження є стягувач і боржник. Стягувачем є фізична або юридична особа чи держава, на користь чи в інтересах яких видано виконавчий документ. Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) [6] передбачає заміну кредитора у зобов'язанні на іншу особу. Така зміна можлива внаслідок: передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги); правонаступництва; виконання обов'язку боржника поручителем або заставаодавцем (майновим поручителем); виконання обов'язку боржника третьою особою (ч. 1 ст. 512 ЦК України).

Згідно з ч. 5 ст. 15 Закону України «Про виконавче провадження» у разі вибуття однієї із сторін виконавець за заявою сторони, а також заінтересована особа мають право звернутися до суду із заявою про заміну сторони її правонаступником. Для правонаступника усі дії, вчинені до його вступу у виконавче провадження, є обов'язковими тією мірою, якою вони були б обов'язковими для сторони, яку правонаступник замінив.

Відступлення права вимоги не вважається окремим видом договору, це правочин, який опосередковує перехід права. Відступлення права вимоги може відбуватися, зокрема, внаслідок укладення договору: купівлі-продажу чи міни (ч. 3 ст. 656 ЦК України); дарування (ч. 2 ст. 718 ЦК України); факторингу (гл. 73 ЦК України).

До підстав правонаступництва відносять смерть фізичної особи, припинення юридичної особи та деякі інші причини. Таким чином, дійсно, ні цеся, ні правонаступництво згідно законодавства не передбачають можливості для повнолітньої дитини реалізувати своє право бути стягувачем у виконавчому провадженні на заборгованість, яка була нарахована зі сплати аліментів.

Ми вважаємо це грубим порушенням прав дитини, адже з огляду на ст. 30 ЦК України, при досягнення дитиною 18-річного віку, повноваження батьків, усиновлювачів, опікунів та органів опіки та піклування, як законних представників закінчується, оскільки фізична особа має здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

Отже, з метою захисту майнових прав та інтересів дитини вважаємо за доцільне усунути дану прогалину шляхом внесення відповідних змін до Цивільного кодексу України.

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року №2947-III. Голос України. 2002. № 38.

2. Дерій О.О. Поняття аліментного зобов'язання. Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. К., 2013. Вип. 59. С. 282-287.

3. Труба В.І. Аліментні правовідносини: види та правова природа. Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство. 2014. Т. 19, Вип. 3. С. 44-49.

4. Красицька Л.В. Про аліментне зобов'язання як грошове зобов'язання \ Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку: матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-річчю з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 28 лют. 2020 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Від-ня цивіл.-прав. дисциплін, Асоц. цивілістів України. Харків: Право, 2020. С. 410-413.

5. Про виконавче провадження: Закон України від 02 червня 2016 року №1404-VII. Голос України. 2016. № 122-123.

6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. Голос України. 2003. № 45.